

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LASTEN OHJAAMINEN

ELOKUVATUOTANNOSSA

Tiia Palola

Opinnäytetyö
Toukokuu 2018
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittaminen ja kuvallinen ilmaisu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja kuvallisen ilmaisun suuntautumisvaihtoehto

PALOLA TIIA:
Lasten ohjaaminen elokuvatuotannossa

Opinnäytetyö 22 sivua, joista liitteitä 0 sivua
Toukokuu 2018

Opinnäytetyöni käsittelee lasten ohjaamista elokuvatuotannossa. Pysin esittelemään työnsä aluksi lyhyesti lukijalle elokuvaohjausta. Tämän jälkeen kerron melko pintapuolisesti ohjaajan tehtävistä tuotantoryhmässä esituotannosta aina jälkituotantoon saakka.

Kerron näyttelijän ohjaamisesta ja tarkemmin lähden tutkimaan itse lasten kanssa toimimista ja heidän ohjausta. Pohdin, miten paljon lasten ohjaaminen eroaa aikuisten ohjaamisesta ja voiko lapsinäyttelijöiden ohjaamista tehdä oikeaoppisesti. Käyn läpi lasten henkistä ja psyykkistä kehitystä ja miten ohjaajan tulisi ottaa nämä asiat huomioon lasten kanssa työskennellessä.

Nostan esiin myös oman videoprojektini ja kuinka itse koin ohjaajana toimimisen sekä miten mielestäni toimin lasten kanssa. Kerron haasteista ja onnistumisista.

Opinnäytetyöni tarkoitus on kertoa lukijalle, miten on hyvä kohdata lapsinäyttelijät ja miten heidän kanssa tulisi työskennellä.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Media
Scriptwriting and Visual Expression

PALOLA TIIA:
Directing Children in a Film Production

Bachelor's thesis 22 pages, appendices 0 pages
May 2018

This thesis deals with directing children in a film production. The goal is to first briefly introduce film directing to the reader. After that, the director's tasks from pre-production to post-production are superficially described.

The thesis explains the directing of an actor and explores in detail working with children and directing them. The thesis ponders how much directing children differs from working with an adult actor and if there is a correct way to do it. The thesis also deals with the mental and psychological development of children, and how the director should take it into account when working with child actors.

I also introduce my own video project, and discuss my experiences as a director, and how I worked with children. Both challenges and success are described. The purpose of my thesis was to tell the reader how you should face child actors and how to work with them.

Key words: directing, directing children, Film directing, Film director

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ELOKUVAOHJAUS	6
	2.1 Mitä ohjaaja tekee?	6
	2.2 Mikä tekee hyvän ohjaajan?	7
	2.3 Ohjaajan vastuu.....	8
3	OHJAAJA OSANA TYÖRYHMÄÄ.....	9
	3.1 Esituotantossa syntyvät perustat	9
	3.2 Tuotanto eli kuvaukset	10
	3.3 Ohjaajan jälki jälkituotannossa	10
4	NÄYTTELIJÄN OHJAAMINEN	12
	4.1 Lasten ja kokoperheen elokuvat	13
	4.2 Lasten ohjaus	13
	4.2.1 Käytännön huomiot	16
	4.3 Tunteet ja itseilmaisuus	17
	4.3.1 Lasten henkinen ja psyykinen kehitys	17
	4.4 Ohjaajana toimiminen omassa mainosprojektissa	18
5	POHDINTA	20
	LÄHTEET	22

1 JOHDANTO

Lähestyin opinnäytetyötäni sunnalta, joka itseäni eniten kiinnosti. Elokuvan teossa toki rooleja on useita ja varmasti kaikki omalla tavallaan tärkeitä ja tarpeellisia, jotta lopputuloksesta tulee halutun lainen. Suunta, jonka itse valitsin työni aiheeksi on kuitenkin ohjaaminen.

Keskityn työssäni ohjaamiseen, millainen on hyvä ohjaaja ja mitä ominaisuuksia tämän tulisi omata. Tarkastelen myös hänen roolia koko tuotannossa, esituotantovaiheesta itse tuotantoon ja aina jälkituotantoon saakka. Pureudun myös tarkemmin ohjaamiseen lasten kautta, yrittäen selvittää miten heidän kanssaan työskennellään tuotannossa. Haluan selvittää, onko erilaista toimia lasten kanssa elokuvan ja liikkuvan kuvan teossa, kuin aikuisten. Jonkin verran löytyy käytännönasioita jotka toki eroavat, mutta onko muuta-kin mitä on otettava huomioon, kun lasten kanssa toimii ja työskentelee.

Lapset ovat siitä kiehtovia, että heidän itsetunto ja maailmankuva evät ole vielä niin kehittyneet kuin aikuisten. Heiltä ei myöskään löydy samanlaista itsetietoisuutta kuin mitä meiltä aikuisilta. Kuitenkin työskennellessä, mitä lapselta voi vaatia ja mikä on ohjaajan vastuu, tai onko sellaista ylipäättään. Kiinnostavaa on tietää, miten lapsinäyttelijän kanssa luodaan side vastaanäyttelijään ja kuinka esimerkiksi ohjaaja omalla toiminnallaan voi kasvattaa lapsen itsetuntoa ja tuoda varmuutta tekemiseen.

Tutkin kirjallisuutta ja lasten ohjaamista myös hieman laajemmin elokuvaohjaamisen rajojen ulkopuolelta ja tuon sitä kautta lisätietoa lastenohjaamiseen liittyen. Elokuva- puolella nimenomaan lapsiin keskittyvää ohjaamisesta kertovaa kirjallisuutta ei vielä hurjan paljon ole. Tavoitteena on selvittää, eroaako aikuisen näyttelijän ohjaaminen lapsen ohjaamisesta ja jos eroaa, niin millä tavoin. Lopuksi käyn läpi omia kokemuksiani ohjaamisesta ja vertailen niitä löytämäni materiaaliin ja ehkä hieman pohdin omaa tapani toimia ohjaajana, olisiko siinä mahdollisesti vielä parantamisen varaa.

2 ELOKUVAOHJAUS

Ohjaaminen kuulostaa hienolta, siinä on jokin tietynlainen kaiku, kun sen sanoo ääneen. Aivan kuin se olisi jotain hieman parempaa, kuin mikään muu. Parempaa kuin mikään ”tavallinen” työ. Elokuvaohjaaminen, voi parhaimmillaan olla kaikkien toiveiden täyttyminen ja pahimmillaan pahin painajaisesi ja suurin epäonnistumisesi. Ohjaajan harteilla leppää koko elokuvan taiteellinen näkemys, se on, kuin ohjaajan ikioma lapsenlapsi, lihaa, verta, hikeä ja kyyneliä. Ohjaaja laittaa itsensä etulinjaan ja antaa palan itsestään työhönsä. Hän luottaa omaan näkemykseensä ja antaa sen kaiken kansan nähtäville ja arvosteltavaksi. Hänen jokaista valintaansa ja päätöstä tutkitaan suurennuslasin alla ja kyseenalaistetaan. Hän melko lailla joko onnistuu tai vaihtoehtoisesti epäonnistuu.

Elokuvaohjaajia on putkahtanut milloin mistäkin. Ei ole sanottua mistä ja milloin seuraava huippuohjaaja ilmestyy. Maailmaan mahtuu valtava määrä elokuvia. Aina on jokin asia tai tarina, jonka voi kertoa uudelleen, hieman uudella tavalla tai näkökulmalla. Mikäli pystyt tuottamaan jotain ilmiömäistä ja upeaa, on mahdollista tehdä ohjaamisesta ammatti itselleen. Helppoa työ ei ole ja kilpailu on äärimmäisen kova (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 3). Ohjaamiseen ei välttämättä tarvitse kouluttautua, toki tästä on varmasti valtavasti apua valitsemallaan urapolulla.

2.1 Mitä ohjaaja tekee?

Ohjaaja herättää elokuvan henkiin. Hän puhalttaa siihen eloa toimiessaan yhdessä koko muun tuotantoryhmän kanssa. Hän ottaa haltuunsa taiteellisen puolen ja tekee oman näkemyksensä, versionsa elokuvasta. Hänen päätettävissä on, kuinka elokuva kuvataan, kuinka näyttelijät tekevät roolihenkilönsä, millaisissa puitteissa ja atmosfääreissä tehdään pohja koko tulevalle lopputuotokselle. Hän tekee tarvittavat ja pakolliset muutokset käsikirjoitukseen, poistaen tai lisäten asioita, joita täytyy muuttaa tai vaihtoehtoisesti hävittää, jotta saadaan aikaan hyvä ja toimiva kokonaisuus (Kinoproduction – Mitä elokuvaohjaaja tekee).

Iso osa ohjaajista, on tehnyt jotain muuta elokuvatuotannon saralla aiemmin, ennen siirtymistä ohjaamiseen. Yleensä heiltä löytyy osaamista käsikirjoittamisesta, kuvauksesta tai leikkauksesta. Yksin tämä ei kuitenkaan riitä, vaan heidän täytyy myös ymmärtää kaikki muut elokuvan tekemiseen vaikuttavat osat ja se, miten ne käyvät parhaiten yhteen. Ohjaaja tarvitsee kaiken kattavan ymmärryksen siitä, kuinka tarina saadaan parhaiten kerrottua (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 3). Ohjaajana toimiminen vaatii tekijältään kaiken huomion ja keskittymisen mitä tällä on. Hänen on annettava kaikkensa projektille, venyttävä äärimmäisyyksiin ja olla säästelemättä mitään (Weston 1999, 18-19).

2.2 Mikä tekee hyvän ohjaajan?

Ohjaajalta vaaditaan paljon. Omien opiskelujen aikana näki pintaraapaisun tästä työstä, toki paljon pienemmässä mittakaavassa kuin mitä oikeissa projekteissa, joissa työryhmän koko on valtava ja sen myötä rooleja myös rutkasti enemmän sekä raha liikkuu, mutta yhtä kaikki olivat kyseiset työt ohjaajilleen tärkeitä, heidän omia luomuksiaan.

Ohjaajiksi pyrkivien ja haluavien henkilöiden täytyisi omata rohkeutta ja kykyä kertoa tarinaa. Heiltä pitäisi löytyä rytmin sekä draaman tajua, kuten myös visuaalisuutta, luovuutta, omaa näkemystä ja olennaisuuden hahmottamista. Heillä pitäisi olla koko paletti kädessään (Saarela 2010). Eikä tämä toki jää tähän, sillä ohjaajan pitää myös toimia koko muun työryhmän kanssa, eli tulla toimeen hyvin monien ja eri tyyllisten ihmisten kanssa. Täytyy löytyä vahvaa luonnetta, luovuutta ja sitkeyttä. Hänellä täytyy olla valtava palo sekä aimo annos päättäväisyyttä saada tuotoksesta vain parasta mahdollista sekä samaa irti myös koko muusta tuotantotiimistä (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 4).

Ohjaajan täytyy luoda rakenne kohtauksille, että koko käsikirjoitukselle (Weston J., 1999, 199). Hänen täytyy kuitenkin nähdä myös koko kuva, pidemmälle kuin kohtaus kohtaukselta. Hänen täytyy nähdä, kuinka kaikki muovautuu yhdeksi kokonaisuudeksi kertoen tarinan.

2.3 Ohjaajan vastuu

Ohjaaja on vastuussa elokuvan yksityiskohdista, laadusta sekä elokuvan sanomasta, eli siitä, mitä elokuvalla halutaan katsojille kertoa. Hän koordinoi tuotantoryhmää, inspiroi heitä tekemään uusia ja luovia yllätyksellisiä ratkaisuja, jotta aikaan saadaan lopullinen tuotos. Viime kädessä ohjaaja itse on vastuussa tuottajalle. (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 4-5).

Kaikki tekevät virheitä, se on inhimillistä. Viihdeteollisuudessa virheet eivät aina ole pahasta. Saattaa hyvinkin olla, että virhe jonka ohjaajana teet, avaakin ovia johonkin täysin uuteen ja ravistelee ajatuksiasi, jotka ovat solmussa ja kietoutuneet toisiinsa. Virhe voikin olla siunaus, joka vie koko projektin uudelle tasolle (Weston 1999, 21.) Saattaa olla, että olet hyvinkin urautunut tiettyyn ajatukseen jostain kohtauksesta tai repliikistä. Silloin onkin hyvä, jos näistä ajatuksista pääsee irti, vaikka kääntämällä kaiken ylösalaisin. Kun toimii tuotannossa ohjaajana, vastaa asioista, on tärkeää, että oppii omalla toiminnallaan tuomaan omiin sekä muiden virheisiin luovuutta ja myönteisyyttä, sillä ohjaaja, joka suhtautuu kielteisesti ja heijastaa omia epävarmuuksia näyttelijöihin on huono asia (Weston 1999, 21).

3 OHJAAJA OSANA TYÖRYHMÄÄ

Ohjaajan nimikettä pidetään hieman arvoituksellisena. Elokuvatuotannossa usein nimikkeesi kertoo suoraan mikä on tehtäväsi tuotannossa, oli se sitten kirjoittaminen, editointi, musiikki, ääni, lavastus tai maskeeraus. Ohjaajan rooli kuitenkin on vaihteleva ja tehtävät laajoja. Ohjaaja tekee yhteistyötä muun tuotantoryhmässä olevien henkilöiden kanssa, mutta hän sanoo aina viimeisen sanan päätöksiin, kunhan ne eivät sodi tuottajan näkemyksiä vastaan (Film reference – Criticism – Ideology - Direction).

3.1 Esituotantossa syntyy perusta

Ohjaaja on mukana tuotannossa jo esituotanto vaiheessa. Hän työskentelee tiiviisti käsikirjoittajan kanssa, jotta pääsee käsikirjoitukseen sisään ja pystyy kirjoittajien kanssa yhdessä hakemaan tekstille syvyyttä sekä päämäärää (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 4-5). On hyvä muistaa, että käsikirjoittaja ei ole ohjaaja, toki myös löytyy käsikirjoittavia ohjaajia, jotka itse ohjaavat omat tekstinsä. Ohjaaja sovittaa käsikirjoituksen, tekee siihen oman ”leimansa”. On vaikea sanoa, onko enemmän hyvästä, että ohjaaja on myös itse kirjoittanut elokuvan ja tuntee sen kaikki kiemurat ja tasot sekä kulman takana piilevät asiat, vai onko parempi, mikäli käsikirjoittaja ja ohjaaja ovat täysin eri henkilö. Helposti voisi ajatella, että ehkä elokuva ja käsikirjoitus voivat saada enemmän syvyyttä ja tasoja, jos kirjoitusprosessissa on useampi henkilö antamassa omia ajatuksiaan. Kirjoittajalla voi helposti olla liian läheinen suhde omaan tekstiinsä. Hän saattaa olla umpirakastunut kohtauksiin ja repliikkeihin, jotka eivät toimi tai vie tarinaa eteenpäin ja todellisuudessa tarvitsevat muutosta ja ehkä jopa osittain poistoakin.

Esituotantovaiheessa etistään myös kuvauspaikat, joissa tullaan kuvaamaan. Ennen tuotantoon siirtymistä on toki myös olennaista kasata muu tuotantoryhmä ympärille sekä löytää näyttelijät. Ohjaaja on tiiviisti mukana näyttelijöiden valinnassa ja koekuvauksissa. Kun näyttelijät on saatu valittua alkaa ohjaajan ja näyttelijän välinen yhteistyö, jolloin syvennetään harjoitusten kautta sekä käsikirjoitusta että näyttelijän henkilöahmoa (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 4-5).

Kun näyttelijöitä etsitään ja koekuvataan olisi äärimmäisen tärkeää, että kanssänäyttelijät tulevat keskenään toimeen ja heidän yhteistyönsä toimii. Mitä aiemmin pääsee tutustumaan vastaanäyttelijäänsä ja harjoittelemaan, sitä helpompaa työskentely tulee olemaan, kun kuvauksiin asti päästään.

Esituotantovaihe on erittäin tärkeä vaihe ja siihen tulisi panostaa niin ohjaajan kuin muidenkin projektissa mukana olevien henkilöiden. Helposti voidaan ajatella, että jotkut päätökset ja suunnat päätetään vasta kuvausvaiheessa, mutta tämä voi tuoda yllättäviäkin haasteita, jos esituotantovaiheesta siirryttäessä tuotantoon on vielä paljon aukkoja paikataviksi.

3.2 Tuotanto eli kuvaukset

Ohjaajan kaksi isointa tehtävää kuvauksissa, eli tuotannossa ovat kohtauksen asettelu valmiiksi kameralle sekä näyttelijän ohjaus. Hän myös varmistaa, että otot ovat onnistuneita ja vahvoja. Kohtauksen asettelu sisältää sen, että ohjaajan on kommunikoitava ja ohjattava muuta tuotantoryhmää, jotta kaikki tietävät mitä tehdä. Jos esituotanto on tehty hyvin ja perusteellisesti, pitäisi jokaisen tietää mikä on oma tehtävä, kun tuotantoon lähdetään. Kun kaikilla tuotantoryhmän jäsenillä on selkeä kuva omasta roolistaan voi ohjaaja kuvausten ajan keskittyä hiomaan ja kehittämään kohtauksia vielä kuvausten aikana, jos tuntuu, että ne kaipaavat jonkinlaisia muutoksia (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 5). Ohjaajan taakkaa helpottaa suunnattomasti, mikäli tuotantoryhmä on kasassa ja valmiudessa hoitamaan ”omat tonttinsa”. Eniten kuitenkin ohjaaja työskentelee näyttelijän kanssa, joten on ensisijaisen tärkeää, että ohjaajan ja näyttelijän yhteistyö toimii saumattomasti.

3.3 Ohjaajan jälki jälkituotannossa

Ennen 1940-lukua ohjaajat eivät olleet mukana editointivaiheessa, vaan kuvausten päätyttyä materiaali lähetettiin suoraan leikkaajille ja ohjaaja näki elokuvan vasta kun ensimmäinen leikkaus siitä valmistui. Noista ajoista on paljon menty eteenpäin (Film reference – Criticism – Ideology - Direction). Nykyään ohjaaja on tiiviisti mukana leikkausvaiheessa ja lopullinen elokuva riippuu pitkälti siitä, onko kyseessä jokin Indie-elokuva

vai mahdollisesti tuleva blockbuster-elokuva. Elokvasta saatetaan tehdä ohjaajan leikkaus, johon tuottajalla on mahdollisuus tehdä vielä muutoksia ja usein he myös niitä tekevät (Rabiger & Hurbis-Cherrier 2013, 4-5). Jälkituotannon aikana täytyy elokuvan leikkaamisen lisäksi keskittyä siihen, minkälaisia tehosteita elokuvassa halutaan käyttää, sekä millainen musiikki tukee tarinaa parhaiten.

4 NÄYTTELIJÄN OHJAAMINEN

Judith Weston kirjoittaa kirjassaan -Näyttelijän ohjaaminen (Weston 1999) paljon siitä, kuinka ohjaamista voi opettaa aivan kuin mitä tahansa muutakin ammattia (Weston 1999, 20). Ehkä joillakin ohjaajilla on harhaluuloja siitä, että ohjaamisen täytyy tulla luonnostaan. Toki ohjaajalta vaaditaan tiettyjä ominaisuuksia, mutta oikeaoppista näyttelijän ohjaamista voi oppia ja se olisi myös ainakin Westonin mukaan suotavaa, sillä hän on uraltaan pistänyt merkille, että opiskelijoilla saattaa puuttua kokonaan tekninen osaaminen näyttelijöiden ohjaamisesta, vaikka nämä olisivat valmistuneet miten arvostetusta koulusta tahansa (Weston 1999, 19).

Vaikka näyttelijän ohjaamista voi oppia, ei se tarkoita välttämättä, että tietty tyyli tai jokin malli toimisi aina ja kaikkialla. Työskentelyyn ei ole varsinaisesti mitään polkua, jota kulkemalla pääsee aina parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Ei voi ajatella, että koska jokin toimi viimeksi ja sitä ennen, hyödyntämällä samaa tekniikkaa jatkossa, ei tarvitse itse kehittyä ohjaajana vaan kaikki menee kuin omalla painollaan. Voit tehdä valtavat työn sekä panostuksen projektiin etukäteen ja kuitenkin kun näyttelijät otetaan mukaan ja siirrytään syventämään henkilöhahmoja ja luomaan taustatarinaa roolihenkilöille voi käydä niin, että joudutkin heittämään kaiken suunnitellun menemään ja lähtemään aivan alusta liikkeelle (Weston 1999, 18). Sinun täytyy olla koko ajan valmis luopumaan ja kehittämään uutta.

Ohjaaja on vastuussa myös siitä, että näyttelijän työnjälki on hyvää. Näyttelijä luottaa häneen, sillä tämä edustaa hänelle katsojaa. Näyttelijän on vaikea arvioida itse omaa työtään (Weston 1999, 20, 24-25). Tästä voi tulkita, että mikäli näyttelijäntyö on keinoa tai epäuskottavaa, ei se välttämättä ole näyttelijästä johtuvaa vaan ohjaajan kokemattomuudesta tai osaamattomuudesta kumpuavaa. Weston myös nostaa esiin, että ohjaajien tulisi parantaa kommunikaatiota näyttelijöiden kanssa, sillä tästä olisi hyötyä lopputuloksen kannalta ja tämä on myös ohjaajien tiedossa (Weston 1999, 19). Eli epäonnistunut näyttelijäntyö voi myös johtua kommunikaation puutteesta.

4.1 Lasten ja kokoperheen elokuvat

Kun katsoo kotimaisten elokuvien katsojalukuja Elokuvasäätiön sivuilta, on havaittavissa, että lasten ja kokoperheen elokuvat ovat keränneet huomasti katsojia.

TAULUKKO 1. Kotimaisten elokuvien katsojaluvut 2017. (Päivitetty 2.1.2018.)

Elokuva	Katsojat 2017	Katsojat yhteensä
Tuntematon sotilas		923 922
Kanelia kainaloon, Tatu ja Patu!	19 063	336 753
Luokkakokous 2 -Polttarit	15 601	304 179
Napapiirin sankarit 3		270 469
Onneli, Anneli ja Salaperäinen muukalainen		214 510
Yösyöttö		168 441
Heinähattu, Vilttitossu ja Rubensin veljekset		131 512
Ikitie		130 226
Tom of Finland		101 989

Taulukkoon on kerätty kaikki yli 100 00 katsojaa keränneet elokuvat ja toisena listalle on päässytkin lasten ja kokoperheen elokuva Kanelia kainaloon, Tatu ja Patu! -suurella katsojamäärällä (Suomen Elokuvasäätiö 2018). Voi siis todeta, että katsojia kiinnostavat elokuvat, jotka tarjoilevat sekä lapsille, että aikuisille katsottavaa. Kaiken kaikkiaan kymmenen katsotuimman elokuvan listalle on päässyt kolme elokuvaa, joissa lapset ovat suuressa roolissa.

4.2 Lasten ohjaus

Aikuiselle näyttelijälle voi antaa tarkan käsikirjoituksen ja hän voi lähteä siitä purkamaan ja työstämään omaa roolihahmoaan ohjaajan opastuksella. Ohjaaja voi ohjata näyttelijää haluttuun suuntaan ja antaa tarkkoja ohjeita, miten hänestä näyttelijän tulisi tulkita roolihahmoansa siten, että esiin saataisiin parhaiten kaikki eri puolet ja vivahteet. Mutta entä jos näyttelijänä onkin aikuisen sijasta kuusi- tai seitsenvuotias lapsi? Miten ohjaaja lähestyy tilannetta, jossa täytyy koittaa ohjata lasta haluttuun suuntaan?

Aikuisen tehtävä on tukea lasta ja tämän terveen itsetunnon kehittymistä. Se, että kitkeään lapselta oma tahto pois, ei edesauta itsetunnon kehitystä. Myöskään antamalla liikaa vapauksia ei päästä miellyttävään lopputulokseen. Jotkut vanhemmista yllättyvät, että heidän lapsensa jolle aina annettiin periksi ja jota kuunneltiin aina, ei menestykään hyvin. Lapsi vaikuttaa olevan tyytymätön lähestulkoon kaikkeen, eikä hän menesty tai luota oikein itseensä. Lapsi tarvitsee vapauksia sekä rajoituksia. Ennen kaikkea, lapsi tarvitsee aikuiselta ohjausta, ei sitä, että hänet jätetään oman onnensa nojaan (Parvela & Sinkkonen 2010, 87-88).

Seitsenvuotiaalla lapsella on jo kertynyt jonkin verran historiaa ikävuosiensa aikana. Hänelle on ehtinyt muodostua oma persoona ja identiteetti. Itsetunto seitsemävuotiaalla on kuitenkin vielä hatara, sillä se ei ole kehittynyt. Silmistä näkee mitä tunteita toinen ihminen herättää. Tunnetila voi välittyä katseesta, sillä harvoin katseellaan osataan teeskennellä (Parvela & Sinkkonen 2010, 90-91).

Voidaan todeta, että lapset tarvitsevat yhtä lailla ohjaamista kuin aikuisetkin. Myös lasten kanssa toimiessa täytyy ottaa huomioon, etteivät kaikki metodit ja toimintatavat sovi kaikille. Yksi hyvä keino lasten kanssa toimiessa on lähteä leikin kautta rakentamaan yhteistyötä. Iris Salmelan opinnäytetyössä (Salmela 2014) keskitytään lasten ohjaamiseen teatteri-ilmaisussa ja Salmela onkin tehnyt paljon huomioita, miten lasten kanssa voisi olla hyvä työskennellä. Työssään hän haastattelee paljon lapsia ja heidän suhtautumista ja esiintymiseen liittyviin asioihin. Yksi asia nousee työssä ylitse muiden ja se on se, että kun lapset pääsevät leikin kautta osallistumaan ja näyttelemään rooliaan sekä tekemään improvisaatioharjoituksia, ovat he vapautuneita ja rentoja. Se mikä herättää huomion on, että kun aloitetaan varsinainen esityksen harjoittelu, tuleekin ”jäätymistä”. Lapsi meneekin täysin lukkoon, eikä pääse irti jännityksestään ja pysty vapautumaan (Salmela 2014, 29-30). Tämän voi siirtää myös suoraan elokuvan tekemiseen. Oikeastaan se ei edes päde vain lapsiin, vaan aika lailla myös meihin aikuisiin. Ammattinäyttelijöissä tätä ei välttämättä ilmene, mutta varmasti amatöörien keskuudessa samaa suhtautumista löytyy. Se suhtautuminen kameraan. Näyttelijän täytyy tottua kameran läsnäoloon, kameramieheen ja toki muuhun tuotantoryhmään. Harjoittelu vaikkapa ryhmässä voi olla hyvinkin helppoa ja välitöntä, mutta kun kamera tuodaan mukaan, tulee mukaan myös jännitys. Kameralla on hyvin suuri vaikutus ihmisiin.

Ohjaajan olisi siis hyvä huomioida se, että lapsi tottuu kameran läsnäoloon ja tutustuu kunnolla muuhun tuotantoryhmään, jonka kanssa työskentelee kuvauksissa. Kameraan tottuminen voi viedä yllättävänkin paljon aikaa. Vaikka välillä voi vaikuttaa, että lapsi tottui ja esiintyminen lähtee sujumaan, voikin hän yhtäkkiä taas herätä kameran läsnäoloon, alkaa reagoida ja oirehtia.

Tuottajana ja ohjaajanakin toiminut Juha Wuolijoki kertoo, että lapsinäyttelijät tarvitsevat enemmän aikaa kuvauksiin valmistautumiseen, kuten myös itse kuvaukseen, eli harjoituksia tarvitaan paljon, sekä myös ottoja kuvauksissa. Tämä tietysti myös tarkoittaa, että taukoja myös tarvitaan enemmän (Markkola 2016).

Aikuiset olettavat lapsilta paljon nykypäivänä. Lasten päivärytmi on hektinen ja levoton ja sitä eivät säätele lapset itse, vaan aikuisten tarpeet. Aikuiset olettavat lasten olevan joustavia ja nimenomaan sopeutuvaisia, mutta tällä vanhemmat haluavat tuudittaa itsensä siihen uskoon, että lasten tarpeita ei tarvitse huomioida (Parvela & Sinkkonen 2010, 86). Ohjaajana siis täytyy pitää huoli, ettei vaadi lapsinäyttelijältä liikoja. Näyttelijäntyön jälki riippuu ohjaajasta ja tässä tapauksessa voi hyvinkin olla, että lapsen kykenemättömyys suoriutua onnistuneesti kohtauksista, johtuukin liian nopeasta tempostä ja paineesta, jonka alla hänen täytyy työskennellä.

Mielenterveysongelmat lasten keskuudessa ovat hyvin erilaisia nykypäivänä kuin mitä monia kymmeniä vuosia sitten. Nykypäivänä lapset eivät ole yhtä estyneitä ja pelokkaita kuin mitä aikaisemmin, mutta sen sijaan heidän levottomuutensa ja käytösongelmat ovat yleistyneet. Parvelan ja Sinkkoson (2010, 97-100) mukaan, tämä ei johdu geeniperimästä, sillä muutos on tapahtunut niin lyhyessä ajassa. Voi siis päätellä, että kulttuurilla ja sen muuttuvuudessa voi piillä osuus häiriöiden synnyssä. Vaikka geeniperimästä muutosta ei ole tullutkaan, on maailma muuttunut ja on muuttumassa koko ajan hirmuista vauhtia. Nykyajan ympäristö kuormittaa lasten aisteja ollessaan niin stressaava ja levoton (Parvela & Sinkkonen 2010, 97-100). Ohjaajan täytyy siis antaa aikaa lapselle. Aikaa tottua, aikaa ihmetellä, oppia sekä aikaa kehittyä. Aikataulu on avainasemassa lasten kanssa toimiessa. Jos lapselta vaaditaan liikaa suorittamista ja liian lyhyessä ajassa, voi se vain tehdä hallaa.

Helposti voisi ajatella, että lapset eivät ymmärrä, tai ainakin yleinen käsitys on, että mikäli jotain ikävää on juuri mielen päällä, eikä siitä haluta lapsille kertoa niin ei hätää, sillä

eivät lapset ymmärrä tai huomaa. Totuus on kuitenkin, että lapsia ei saisi aliarvioida niin rankalla kädellä. Vaikka he eivät täysin ymmärtäisi mitä kuvauksissa tapahtuu, jollain alitajuisella tasolla he voivat silti aistia muutokset ohjaajan toiminnassa ja pahimmassa tapauksessa tämän johdosta lamaanua täysin.

Tutustuin vuonna 2002 ilmestyneeseen Heinähattu ja Vilttitossu elokuvaan, joka keräsi teatterissa ollessaan 317 318 katsojaa aikanaan. Lisämateriaalista löytyi lapsinäyttelijöiden koekuvauksia. Näistä on huomattavissa, miten lapsia ohjataan koekuvauksissa. Ohjaaja selvästi kertoo näyttelijöille mitä tapahtuu seuraavaksi, kertoo taustaa ja miksi toinen reagoi tietyllä tavalla toisen sanomisiin. Tyttöillä on myös rekvisiittaa mukana jo koekuvauksissa, taskulamppu on olympiasoihtu ja avainnippu kaulassa mitali. Ohjaaja myös antaa suoria ohjeita, ei yritä kaivaa tunteita tai pyydä näyttelemään mitään tietyllä tavalla. Juoksukohtauksessa ohjaaja antaa merkin, milloin pitää tehdä ja sanoa.

DVD:ltä löytyvät koekuvaukset ovat aivan loppusuoralta, sillä elokuvaan koekuvattiin yli 600 tyttöä ja koekuvaukset kestivät yli puoli vuotta. Loppuvaiheessa näyttelijöiden piti osata jo repliikkejä ja kokonaisia kohtauksia. Itseäni jäi kiinnostamaan hirveästi se, miten kaikkien näyttelijöiden joukosta valikoituivat näyttelijä ”parit” jotka tekivät kohtauksia yhdessä, kun määrällisesti koekuvattuja henkilöitä oli niin paljon. Tätä ei kuitenkaan lisämateriaali kerro.

4.2.1 Käytännön huomiot

Lasten kanssa työskenneltäessä täytyy noudattaa lakia, joka säätelee nuorten ja lasten työntekoa. Laissa sanotaan, etteivät lapset jotka käyvät koulua saa tehdä töitä esimerkiksi enää kahdeksan jälkeen illalla. Mikäli aikataulu venyy yli ilta kahdeksan, vaikkapa teattereissa iltanäytökset, täytyy siihen hakea poikkeuslupaa. Sopimus lasten oikeuksista astui voimaan Suomessa vuonna 1991 (Enckell 2009). Säännöt lasten työskentelylle on muutoinkin tarkoin määritelty. Työn täytyy olla tilapäistä ja lyhytaikaista kouluvuoden aikana. Myös kesto päivässä saa enimmillään olla kaksi tuntia, mutta mukaan täytyy laskea koulupäivä ja yhteenlaskettu tuntimäärä ei saa olla yli kahdeksaa tuntia. Lapsiesiintyjä voi viikossa tehdä enintään kasitoista tuntia töitä ja ylityöt eivät ole sallittua. Kuitenkin lomajalla säännöt ovat hieman väljemmät, tuolloin lapsi saa tehdä enimmillään seitsemän tunnin päiviä eli viikossa 35 tuntia (Markkola 2016).

Kelaamon Edu artikkelissa tuottaja Anna-Maija Halonen mainitsee, kuinka tärkeää on huolehtia lasten perustarpeista, siitä että taukoja on tarpeeksi sekä, että ruokailuista pidetään huolta. Halosen mielestä kuvauksissa kannattaa myös olla vastuuhenkilö, joka huolehtii lastentarpeista. Tuottaja Hilikka Salon täytyy tuottajana pitää huolta, että lapsinäyttelijän tekemät kohtaukset osuvat aikarajoihin joissa lain mukaan lapsi saa työskennellä. Myöskin ylimääräistä odotteluaikaa pyritään pitämään minimissä (Markkola 2016). Tuottaja Salo toteaa myös, että ennen kuin päästään työntekoon täytyy myös aluehallintoviraston työsuojeluosastolle tehdä hakemus lapsinäyttelijästä, joka on tulossa projektiin mukaan. Hakemuksesta pitää tulla ilmi työ määrä sekä -aika. AVI myöntää luvan tai mikäli jokin on pielessä se voi myös hylätä hakemuksen (Markkola 2016).

4.3 Tunteet ja itseilmaisu

Lapsi tarvitsee tukea opetellessaan tunnistamaan omia tunteitaan. Aikuisen tehtävä on näyttää esimerkkiä lapselle, miten käsitellä tunteita, kuinka niitä ilmaistaan ja miten niistä selvittää. Ohjaajana täytyy suhtautua lapsen tunteisiin kunnioittavasti, aivan kuin aikuisenkin tunteisiin. Kaikki tunteet ovat oikeita, ei ole väriä tai kiellettyjä tunteita. Lapset elävät myös tunteitaan kokonaisvaltaisesti ja leikillä on suuri rooli lasten tunteiden säätelyssä. Lapsi pystyy leikin kautta oppimaan, miten käsitellään vaikeita ja suuriakin tunteita (Haapasalo & Kirkkopelto 2013, 1). Ohjaajan tulisikin ottaa huomioon, että leikin kautta lapsi voi käsitellä vaikeitakin tunteita, jos sellaisia täytyy elokuvassa tuntea, joten leikistä voi olla apua kohtauksen teossa.

4.3.1 Lasten henkinen ja psyykkinen kehitys

Lapsen täytyy tuntea tulevansa kuulluksi. Hänen täytyy tuntea itsensä tärkeäksi. Jos jokin sopii yhdelle lapselle ei se kuitenkaan tarkoita, että se sopisi jollekin toiselle. Lasten kanssa täytyy nähdä vaivaa (Parvela & Sinkkonen 2010, 97). Voi olla, että ehkä jopa enemmän kuin mitä aikuisten kanssa työskennellessä. Lapset eivät kuitenkaan ole yhtä tietoisia itsestään kuin mitä aikuiset, joten nähtyään vaivaa, voi palkintoa olla kohtaus, joka on niin omaa luokkaansa, ettei ohjaaja edes tiennyt sellaisen olevan mahdollinen. Se hienous on lasten kanssa työskentelyssä.

Kun esimerkiksi ajatellaan seitsenvuotiasta lasta ja hänen kehitystään, tarvitsee lapsi ohjeistusta ja neuvoja. Hänet täytyy kohdata asiallisesti ja lämpimästi ja joissain harvoissa tilanteissa vaativasti. Ohjaustilanteessa täytyy keskittyä käsillä olevaan tehtävään, eikä saisi käyttää negatiivissävyytteisiä määreitä tai ivata lasta. Jos lapsen kuullen käyttää sarkasmia, ei lapsi tätä täysin ymmärrä mutta tuntee itsensä huonoksi ja hylätyksi eikä tiedä miten korjata asia (Parvela & Sinkkonen 2010, 107-108).

Lapsen ikä ei kerro kaikkea siitä mihin hän kykenee ja pystyy, tai kuinka ikäisekseen kypsä lapsi on. Taustalla ovat varhaiset vuorovaikutussuhteet, oma sisäinen kokemus turvallisuudesta tai vaihtoehtoisesti turvattomuudesta sekä temperamentti jotka vaikuttavat suoranaisesti hänen kykeneväisyyteensä (Parvela & Sinkkonen 2010, 107-108). Lapsia ei saisi siis verrata keskenään, vaikka toinen olisikin etevämpi kuin toinen, vaan heitä täytyisi kannustaa, luoda heille turvallinen ympäristö, jossa he voivat työskennellä ilman pelkoa häpeästä tai nolatuksi tulemisesta.

4.4 Ohjaajana toimiminen omassa mainosprojektissa

Oman kosketukseni ohjaajana toimimiseen ja erityisesti lasten ohjaamiseen sain tehdesäni ”mainosta” Tuovilan alakoulun aamu- ja iltapäiväkerhosta. Projekti lähti käyntiin tilaajan toimesta hänen ottaessaan yhteyttä minuun ja olin mielelläni mukana tekemässä projektia. Taustalla itselläni on lastenohjaamista kerhotoiminnan kautta, joten sinänsä lasten kanssa työskentely on aina sujunut ongelmitta.

Lähdin projektiin esituotannon kautta, jolloin olisi ollut hyvä päästä käymään tutustumassa oppilaisiin, jotka videolla esiintyvät. Nopeasta aikataulusta johtuen tämä ei ollut mahdollista ja ensimmäisenä kuvauspäivänä näin vasta esiintyjäni. Täten suhteen luominen oppilaisiin jäi hyvin pintapuoliseksi ja aluksi pelkäsin, ettemme ehkä saa materiaalia kasaan kuvauspäivinä, sillä kameran läsnäolo tuntui herättävän aivan liikaa innostusta oppilaiden keskuudessa

Ohjaajana yritin mahdollisuuksien mukaan luoda suhdetta esiintyjiin, siinä lyhyessä ajassa, joka minulle oli annettu. Mainokseen ei tullut puhetta, joten se helpotti omalla tavallaan työtä, sillä kenenkään ei tarvinnut miettiä repliikkejä, eikä minun miettiä kuinka repliikit oloissa tulisi esittää. Alusta asti oli tiedossa, että projekti on haastava, etenkin

kun toteutin kaiken yksin. Tietysti positiivisena asiana voi ajatella sitä, että lasten ei tarvinnut tottua kuin yhteen henkilöön ja yhteen kameraan, mikä varmasti helpotti heitä, verrattuna siihen, jos projektissa olisi ollut enemmän henkilöitä ja useampi kamera kuvauksissa käytössä.

Käsikirjoitus oli jaettu kohtauksiin ja kohtaukset olivat kerhon aktiviteetteja. Seurasin kerhon toimintaa ulkona ja sisällä. Työskentelytapoja olisi varmasti ollut useita, mutta valitsin lähestymistavaksi sen, että pyrin olemaan mahdollisimman vähän esillä. Seurailin tilannetta sieltä ja täältä, sillä kun kyseessä ovat lapset, jotka eivät varsinaisesti ole esiintyjä, on äärimmäisen tärkeää, että kaikesta saataisiin mahdollisimman autenttista eikä väkisin tehtyä. Välillä jopa jätin kameran kuvaamaan ja lähdin mukaan tekemään lasten kanssa askartelua, vaikka tiesin että jälkitöissä se varmasti vaikeuttaa asioita.

Haastetta projektiin toi myös se, ettei yksi oppilaista ollut saanut huoltajaltaan lupaa esiintyä ja näkyvä videolla, mutta hänen täytyi kuitenkin olla kerhossa iltapäivällä. Tähän tein ohjaajana sellaisen ratkaisun, että pyrin välttämään kuvakulmia, joissa kyseinen oppilas näkyi. Välillä hänkin osui kuviin, mutta tietenkään tätä kuvamateriaalia ei jälkitöissä käytetty lopulliseen tuotokseen. Itselleni ohjaajana projektin tärkein asia oli se, että lapsille jää mainoksen teosta hyvä mieli ja mukava muisto.

5 POHDINTA

Ajatus ottaa ohjaaminen valokeilaan omaa opinnäytetyötä varten heräsi oikeastaan vahingossa. Itselläni on kokemusta lasten kanssa työskentelystä erinäisissä projekteissa ja tilanteissa, joten itseäni henkilökohtaisesti kiinnosti erittäin vahvasti se, miten lapsia ohjataan, voiko sen tehdä jotenkin oikeaoppisesti ja millainen on lapsen itsevarmuus ja itsetunto niin nuorena sekä kuinka sitä voisi ohjaaja ruokkia oikeaan, hyvään suuntaan.

Psykologinen näkökulma aiheeseen on erittäin mielenkiintoinen, se miten lasten kanssa ei voi toimia täysin samalla lailla kuin aikuisten, muttei kuitenkaan alentuvasti ja vähätellen heitä. Kun miettii esimerkiksi joitain elokuvia, joita itse on nähnyt, joissa on lapsinäyttelijä mukana, on välillä hämmästellyt tämän taidokkuutta jo niin nuorella iällä. Vaikka työssäni totesin, että ohjaamista voi oppia, niin jollain tasolla uskon kuitenkin, että kun on lapsinäyttelijä kyseessä, saattaa häneltä löytyä sellaista luonnonlahjakkuutta, ettei edes ohjaamalla voitaisi päästä parempaan lopputulokseen.

Lasten kanssa lähtisin tekemään projektia siten, että kaikki tehtäisiin leikin kautta. Aikuisten kanssa ei millään pystytä samaan, sillä he ovat niin tietoisia itsestään ja omasta tilastaan. Lasten maailmassa on niin paljon enemmän, toki he ovat paljon haavoittuvaisempia ja vaikka jokin nopeasti syttyisikin voi se myös sammua hetkessä.

Työssäni oli haastavaa löytää kirjallisuutta aiheesta suoraan, joten keräsin tietoa vähän kaikesta. Tutkin yleisellä tasolla näyttelijän ohjaamista ja miten sitä voisi käytännössä hyödyntää lapsinäyttelijöiden kanssa työskenneltäessä. Käytin työssäni myös soveltaen vanhemmille ja opettajille suunnattua materiaalia, mikä mielestäni toimii yhtä hyvin myös yleisellä tasolla.

Alussa asettelin tavoitteekseni selvittää, eroaako lasten ja aikuisten ohjaaminen keskenään elokuvatuotannossa. Saavutin lopulta päämääräni ja kyllä ohjaaminen on erilaista, kun kyseessä on lapsinäyttelijä. Heidän kanssaan työskentely eroaa aikuisten kanssa toimimisesta ja ohjaajan olisi hyvä ottaa tämä huomioon. Lapset ovat herkempiä, vaativat enemmän aikaa ja kärsivällisyyttä etenkin ohjaajalta. Tämän lisäksi ohjaaja ei työskentele vain näyttelijöiden kanssa, vaan kuvauksissa saattaa olla myös heidän huoltajiaan, joiden

kanssa täytyy toimia. Välillä voi ohjaajana olla tukalassa paikassa, jos huoltajat haluavat liikaa tulla neuvomaan miten heidän lastaan tulisi kohdella ja ohjata.

Ihan heti en ehkä itse lähtisi tekemään elokuvaa, jossa isoa roolia näyttelee lapsi. Vaikka nyt jonkin verran tietoa ohjaamisesta ja sen vaatimuksista löytyy, uskoisin että tarvitsisin vielä enemmän tietoa sekä käytännönharjoitusta, että ottaisin niin ison palan purtavaksi. Toisaalta, lapsinäyttelijöiden kanssa, voit päästä luomaan maagisia kohtauksia, jotka elävät ikuisesti. Eli ei tämäkään täysin poissuljettu ole.

LÄHTEET

Anders Broberg, Kjerstin Almqvist, Tomas Tjus 2005. Kliininen lapsipsykologia. Edita.

Film reference Criticism – Ideology Direction <http://www.filmreference.com/encyclopedia/Criticism-Ideology/Direction-RESPONSIBILITIES.html> Luettu 8.3.2018

Haapsalo, Tiina – Kirkkopelto, Katri 2013. Hyvällä mielellä vai pahalla päällä – tunteet taidoksi. Mollivihkonen. Helsinki: Lasten keskus.

Heinähattu ja Vilttitossu DVD. 2002. Katsottu 3.5.2018

Eero Jokela, Heli Pruuki 2010. Jo iso, vielä pieni; Kouluikäisen lapsen maailma. Lasten keskus.

Kinoproduction 2017. Mitä elokuvaohjaaja tekee? <http://kinoproduction.fi/mita-elokuva-ohjaaja-tekee/> Luettu 17.4.2018.

Lobkovski, A. 2007. Näyttelijän ohjaaminen Judith Westonin metodeja käyttäen lyhytelokuvassa ”Romks-97”. Tampereen ammattikorkeakoulu viestinnän koulutusohjelma. <http://www.theseus.fi/handle/10024/10547>

Markkola, A. 2016. Edu artikkelit. Pitkää pinnaa ja positiivista energiaa – lapset kuvauspaikalla <http://blog.kelaamo.fi/pitkaa-pinnaa-ja-positiivista-energiaa-lapset-kuvauspaikalla/> Luettu 25.4.2018

Parvela, T. & Sinkkonen, J. 2010. -Ekaluokkalaisen vanhemmille kouluun! WSOY.

Rabiger ,M. & Hurbis-Cherrier, M. 2013. Directing. Film techniques and aesthetics. New York and London: Focal Press.

Saarela, S. 2016. Älä tule huono ohjaaja, tule hyvä ohjaaja! <http://vintti.yle.fi/yle.fi/kohtaus/kohtaus/blogit/ohjaajan-setissa/ala-tule-huono-ohjaaja-tule-hyva-ohjaaja.htm> Luettu 8.3.2018.

Salmela, I. 2014. Lapsinäyttelijän ohjaaminen. Metropolia ammattikorkeakoulu Esittävän taiteen opinnäytetyö. <http://www.theseus.fi/handle/10024/75188>

Suomen elokuväsäätiö Kotimaiset katsojaluvut 2017. <http://ses.fi/tilastot-ja-tutkimukset/vuositalastot/kotimaiset-katsojaluvut-2017/> Luettu 10..4.2018.

Työsuojelu Nuori työntekijä <http://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/nuori-tyontekija> Luettu 30.4.2018

Weston J. 1999. Näyttelijän ohjaaminen. Kuinka luoda vaikuttavia esityksiä televisioon ja elokuvaan. Gummerus kirjapaino Oy.

